

YÜZBAŞI HELMUT VON MOLTKE'DEN MÜŞİR LİMAN VON SANDERS'E OSMANLI ORDUSUNDA ALMAN ASKERİ HEYETLERİ

*Dr. Yavuz ÖZGÜLDÜR**

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun bir cihan devleti oluşunda, hiç şüphesiz Osmanlı ordusunun rolü çok büyüktü. Osmanlı İmparatorluğu'nun 15 ve 16. yüzyıllarda Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarındaki fetih hareketlerinde, çağdaşlarına oranla daha modern, iyi techiz edilmiş, üstün disiplinli ordu ile büyük başarılar kazanılmıştı. Ancak, 17 ve 18. yüzyıllardan itibaren Avrupa'da meydana gelen siyasi ve ekonomik değişimlere paralel olarak Avrupa orduları eğitim, donanım ve teşkilâtlanma açısından modern bir yapıya kavuşup gelişirken, osmanlı ordusunda durum tam bunun aksine gelişmekteydi.

Osmanlı ordusunda 17 ve 18. yüzyıllarda hızını giderek arttıran bozulma ve çözülme, savaşlarda ardı arkasına yenilgileri ve toprak kayıplarını da beraberinde getirmişti. Nitekim, 19.yüzyılın başında o eskinin yenilmez, güçlü ve modern Osmanlı ordusu, yerini, disiplinini bozulmuş, teşkilâtı dağılmış, silâh, teçhizat ve eğitim açısından çağdaşlarına oranla çok geri kalmış bir orduya terketmişti.

Bu çalışmamızda, ordunun reorganizasyonu amacıyla, 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başında Osmanlı ordusunda görev yapmaları amacıyla davet edilen Alman askeri heyetlerini, yetki ve sorumlulukları ile çalışmalarının sonuçları açısından değerlendirmeye çalışacağız.

* Kara Harp Okulu Öğretim Üyesi

A. 19. YÜZYILDA OSMANLI ORDUSUNDA GÖREVLENDİRİLEN ALMAN ASKERİ HEYETLERİ

1. Osmanlı Ordusunda Görev Alan İlk Alman Askeri Heyeti: Yüzbaşı Helmut von Moltke

19. yüzyılın başında giderek bozulan Osmanlı ordusunun, kendisini toparlayabilmesi, modern bir yapıya kavuşarak çağdaşlarına ayak uydurabilmesi için, reorganizasyona tâbi tutulmasının gereği-ne inanan II. Mahmut, bu işi Avrupalı uzmanlarına yaptırmak istemişti. Osmanlı ordusunun reorganizasyonu çalışmalarında kullanılmak üzere eğitmen subay göndermeleri için, ilk girişimini, 1835 Temmuzunda Fransa nezdinde yapmış ise de, olumlu bir cevap alamamıştı¹. Bunun üzerine, girişimini 1835 sonlarında Prusya Krallığı nezdinde tekrarlamış ve bu kez olumlu cevap almıştır.

23 Kasım 1835 tarihinde, iki kişiden oluşan Prusya askeri heyeti İstanbul'a gelerek göreve başlamıştır². Üç ay süreyle, maaşı Osmanlı devleti tarafından ödenmek koşuluyla gönderilen Yüzbaşı von Moltke, kendini kısa süre içinde kabul ettirmişti. Bunun üzerine Padişah II. Mahmut, Ocak 1836'da Prusya Kralı III. Friedrich Wilhelm'den, eğitmen olarak kullanılmak üzere 11 Subay ve 4 Astsubay'ı üç yıl süreyle istemişse de, Ekim 1836'da Yüzbaşı von Moltke'de dahil olmak üzere, 4 subay gönderilmişti³.

Bir sözleşme ile saptanmadığı için, uzunca bir süre bu subayların ne görev yapacakları, ordu içindeki statülerinin nasıl saptanacağı, yetkilerinin ne olacağı belli olmamış ve dolayısıyla, bir fayda sağlayamamışlardı.

2. Berlin Kongresi Sonrası II. Abdülhamit'in Almanya'ya Yönelmesi ve Yeni Askeri Heyet Talepleri

Osmanlı İmparatorluğu'nun iç ve dış politikasının, 19. yüzyılın sonlarında büyük bir değişikliğe uğramasında, en önemli nedenlerden birisi de, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşıdır. Savaşın Osmanlı İmparatorluğu'na getirdiği maddi kayıpları bir tarafa bırakacak olursak, imparatorluğun iç ve dış politikalarında köklü değişiklikler gözlemlemek mümkündür.

1. Jehuda L. Wallach, *Bir Askeri Yardımın Anatomisi*, Çev. Fahri ÇELİK, 2. Baskı, Ankara, Genkur. Basımevi, 1985, s.9.

2. A.g.e., s. 10.

3. A.g.e., s. 13.

Savaşın hemen ardından imzalanan Berlin Antlaşması, İmparatorluğu çok güç bir durumda bırakırken, beraberinde acı bir gerçeği de getirmişti. Kırım Savaşı (1853-1856) sonrası, Avrupa güçler dengesinin korunması amacıyla, Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü garanti altına alan İngiltere ve Fransa, bu tutumlarını kesin olarak terketmiş görünüyordular⁴.

Tek başına ayakta kalabilecek gücü uzun süreden beri yitirdiğine inanan ve varlığını, Avrupa devletleri arasındaki dengeden yararlanarak sürdüren Osmanlı İmparatorluğu, Kırım Savaşı sonrası İngiltere ve Fransa'nın, toprak bütünlüğünü garanti altına alma fikrinden vazgeçmeleri üzerine siyasi yalnızlığa itilmiş ve zorunlu olarak Almanya'ya yönelmiştir⁵.

Aralarında, tarihi temellere dayalı, iyi komşuluk ilişkileriyle beslenen, siyasi, askeri, ekonomik ilişkilerle gelişen bir dostluk ilişkisi bulunmayan bu iki ülkenin ilişkileri 19. yüzyılın sonlarında giderek ilginç bir hâl almıştır.

II. Abdülhamit, Almanya'ya inanmak ve güvenmek istiyor ve onu, Osmanlı Devleti'ndeki siyasi ve ekonomik çöküntünün, gelecekteki kurtarıcısı olarak görüyordu. II. Abdülhamit'i, Almanya yanına çeken nedenleri şöyle sıralayabiliriz: (i) Rusya ile olan siyasi ve askeri sorunların çokluğu. (ii) İngiltere'nin güvenemediği politikasından çekinmesi. (iii) Fransa'yı küçümsemesi. (iv) Almanya'yı uygulamakta kararlı olduğu Panislamizm politikasının en güçlü destekçisi görmesi⁶. II. Abdülhamit'in böyle bir duyguya kapılmasında, Almanya'nın müslüman ülkelerde kolonilerinin bulunmaması, müslüman ülkelere dost görünmesi büyük rol oynamıştır⁷.

Otto von Bismarck tarafından yürütülen Avrupa'da denge siyasetini terk ederek, 19. yüzyılın sonlarında "Dünya Siyaseti" izlemeye başlayan Alman İmparatoru II. Wilhelm, siyasal yalnızlığa itilmiş, kendisiyle ittifak yapmak için çok istekli Osmanlı ile ilişkiye girerek, Almanya'ya ekonomik ve askeri kazançlar sağlamıştır⁸. Kayzer II. Wilhelm'in Osmanlı imparatorluğu ile ilişkilerini geliş-

4. E. Ziya Kâral, Osmanlı Tarihi, cilt VIII, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1983, s.78.

5. A.g.e., s. 169-170.

6. İlber Ortaylı, Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu, İstanbul, Kaynak Yayıncılık, 1983, s. 52.

7. A.g.e. s. 53; E Ziya Karal, a.g.e., s. 173.

8. Oral Sander, Anka'nın Yükselişi ve dönüşü, Ankara, SBF Basımevi, 1978, s. 163-

tirmesinde etkili olan nedenler şunlardı: (i) Osmanlı toprakları Alman ihraç sanayi ürünleri için geniş bir pazar niteliğindedi. (ii) Anadolu, bir yandan Alman dokuma sanayinin en önemli ham maddesi olan pamuğa, diğer yandan gıda maddelerine ve tahıla olan ihtiyacını karşılayacak kapasitedeydi. (iii) Osmanlı topraklarının bakır, krom, kurşun ve petrol gibi maden yatakları, Alman endüstrisinin ihtiyaçlarını, büyük ölçüde karşılayabilirdi. (iv) Stratejik bir konumda olan Osmanlı toprakları ile Almanya arasında karayolu bağlantısı kurulmasıyla, hem İngiltere'nin deniz ablukası ortadan kaldırılıyor, hem de Almanya'nın Rusya ve İngiltere'nin sömürgelelerini vurması sağlanıyordu. (v) Türkiye'ye gönderilecek Alman askeri uzmanları sayesinde, Alman silah sanayisine yüklü siparişler alınabileceği gibi, demiryolları ve silah bağlantılarına dayanılarak, Türkiye'deki önemli noktalar denetim altında buldurulabilirdi. (vi) Zayıf ve yıkılmakta olan bir imparatorluk konumunda olan Osmanlı İmparatorluğu, Alman yardımı ve etkisi sayesinde, kısa sürede ele geçirilebilirdi⁹.

Görüldüğü gibi, Almanya'nın Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkilerini geliştirmesinde, dostluk, toprak bütünlüğüne saygı, karşılıklı iyi ilişkiler tesis etme gibi fikirlerin yerine, Osmanlı topraklarını Almanya'nın gelişen dış siyaset amaçları doğrultusunda kullanma, ekonomik ve askeri güdümü altına alma gibi fikirler, çok daha ön plândadır.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşının ardından ne pahasına olursa olsun, İmparatorluğu İngiltere-Fransa'nın siyasi etkisi ile, (orduyu 1860'ların ortasından itibaren teçhiz etmeye başlayan) A.B.D.'nin askeri etkisinden kurtarmak isteyen II. Abdülhamit, Almanya'ya yönelmiştir¹⁰.

3. Almanya, Osmanlı Taleplerini Kabul Ediyor: Alman Askeri Heyetleri Yeniden Türkiye'de

Osmanlı İmparatorluğu için son derece tahilsiz geçen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda, çok kötü bir durumda olduğu ortaya çıkan ordunun, reorganizasyonu çalışmalarını ön plâna çıkarması

9. Lothar Rathmann, Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi, Çev. Ragıp Zaralı, İstanbul, 1982, s. 71.

10. Oral Sander-Kurthan Fişer, ABD Dışişleri Belgeleriyle Türk-ABD Silah Ticaretinin İç Yüzü 1828-1925, İstanbul, 1977, s. 26.

ran II. Abdülhamit, Alman Büyükelçisi aracılığıyla 1880 yılında, Alman hükümetine resmen başvurmuştu¹¹.

İstanbul ve Berlin arasında, 1880 Mayısından itibaren yoğun olarak sürdürülen yazışma ve görüşmeler, 14 Temmuz 1880'de bir sözleşme imzalanmasıyla neticelenmişti. 14 Temmuz 1880'de iki ülke heyetlerince imzalanan bir sözleşme uyarınca, Almanya Osmanlı İmparatorluğu'na bir askeri heyet göndermeyi kabul ediyordu. Osmanlı hükümeti de, Osmanlı üniforması ve rütbesi taşımaları ön koşuluyla, tesbit edilecek Alman asker ve sivil uzmanları, kadrosuna almayı kabul ediyor ve bunlara çok yüksek ücretler ödemeyi de garanti ediyordu¹². Ancak, bu sözleşmede dikkati çeken bir kaç nokta bulunmaktadır. Birincisi, Osmanlı üniforması ve rütbesi taşımalarına rağmen, Alman askerler, Alman Ceza Kanunu'na, sivil uzmanlar da, ilgili Alman kanunlarına tâbi idiler. Görev sorumluluklarından doğan problemlerde, Osmanlı makamlarının bunlara uygulayabilecekleri herhangi bir yaptırım yoktu. İkincisi, Osmanlı devleti, ulusal çıkarları aleyhine hareket edecek subay ve memurlar hakkında, herhangi bir cezai müeyyide uygulamayacak, sadece görevlerine son verebilecekti. Üçüncüsü, Osmanlı hükümeti, kendi memur ve subaylarının Avrupalı meslektaşlarına oranla son derece düşük olan ücretlerini bile düzenli olarak ödeyemezken, Alman heyet mensuplarına, zamana göre çok yüksek ücretleri, Osmanlı Bankası garantisinde ödemeyi kabul ediyordu. Dördüncüsü ise, Osmanlı ordusunda görev alacak Alman askerler, bir üst rütbeden göreve başlatılıyordu. 1882 yılında, Osmanlı ordusuna Albay rütbesi ile katılan Kaehler, padişah tarafından derhal Tuğgeneral'liğe, Kayzer tarafından karşı bir jest yapılarak Tümgeneral'liğe, tekrar Padişah tarafından Korgeneral'liğe terfi ettirildi¹³. Bu durum, kısa süre içinde rütbece yükselmek ve yüksek ücretler almak isteyen Alman subaylara çok cazip gelmeye başladı. Alman subaylar Türkiye'ye gelmek için adeta birbirleriyle yarışır oldular. Nitekim, 1882'de Albay rütbesi ile Osmanlı ordusuna gelen Kaehler, 1885'te öldüğünde Osmanlı Mareşâli rütbesi taşımaktaydı ve bu çarpıcı bir örnek oluştuyordu.

11. Jehuda L. Walach, a.g.e., s. 24; İlber Ortaylı, a.g.e., s. 73; Lothar Rathmann, a.g.e., s. 32.

12. İlber Ortaylı, a.g.e., s. 59; Jehuda L. Wallach, a.g.e., s. 31.

13. A.g.e., s. 32; İlber Ortaylı, a.g.e., s. 74.

3.a. Osmanlı Ordusunda Yeni Alman Subaylar: Kaehler Heyeti

11 Nisan 1882'de Osmanlı hizmetine giren Albay Kaehler, Pi-yade Yüzbaşı Kamphövener, Topçu Yüzbaşı von Hobe, Dragon alayından Yüzbaşı Ristow, kendilerine burada sadece akıl öğretip, emir vermekle yükümlü sayıyorlardı¹⁴.

Avrupa ordularına oranla çok ilkel ve eskimiş bir yapıya sahip, uzun zamandan beri atış ve tatbikat yapmayan, günlük eğitimi eksik, maaş ve özlük hakları düzenli olarak verilmeyen Osmanlı ordusunu, reorganize edebilmek için bir süre uğraşan Kaehler heyeti, hiç bir netice alamayacaktır. Heyet, reorganizasyon konusunda hazırladıkları ve II. Abdülhamit'e sundukları uzun ve ayrıntılı raporların, yürürlüğe konmak yerine hasıraltı edildiğini, Berlin'e gönderdikleri raporlarda belirtmişlerdir¹⁵.

Kaehler heyeti, hazırlayıp ta, bir türlü uygulamaya koyduramadıkları reform planlarının dışında, mesailerinin tamamını ya gide-rek artan maaş ve rütbe almaya ya da Alman silah sanayiine yüklü siparişler almak ve casusluk yapmak işine ayırır olmuşlardı. Osmanlı ordusu için büyük bir gizliliğe sahip olan askeri sırları, ordunun genel durumunu, İmparatorluğun siyasi hayatını, günü gününe Alman Savaş ve Dışişleri Bakanlıklarına rapor etmişlerdir¹⁶.

3. b. Osmanlı Ordusunda En İtibarlı Alman: Colmar von der Goltz

1882 yılında büyük ümitlerle getirilen Alman askeri heyet başkanı (Osmanlı Mareşâli) Kaehler'in 1885 yılında ölmesi üzerine, Colmar von der Goltz, olağanüstü yetkilerle Alman Askeri heyeti başkanlığına getirilmişti¹⁷.

Alman Genelkurmayı'nda görevli bir Binbaşı iken, 1883 tarihinde Kayzer II. Wilhelm'in emriyle Osmanlı ordusu hizmetine Tuğgeneral rütbesi ile girmiştir. Askeri heyetteki görevi, askeri okullarda yürütülecek reform çalışmalarını yönetmek olan von der Goltz Paşa, kısa zaman içinde Osmanlı ülkesinde en tanınmış ve sevilen yabancı kişi durumuna gelecekti.

14. Jehuda L. Wallach, a.g.e., s. 32.

15. A.g.e., s. 38.

16. İlber Ortaylı, a.g.e., s. 76.

17. E. Ziya Karal, a.g.e., s. 174; Lothar Rathmann, a.g.e., s. 33.

1885'e kadar II. Abdülhamit'in engellemeleri yüzünden, askeri liselerdeki ders programları üzerinde köklü bir değişiklik yapamamasına karşılık, Osmanlı ordusunu en iyi tanıyan, Osmanlı komutanlarını (özelikle genç subayları) etkileyebilen tek yabancıydı¹⁸. Bu nedenle, görev süresi sona ermesine rağmen, kontratı üç kez uzatılan ve 1895'te ülkesine dönen von der Goltz, özellikle II. Meşrutiyet sonrası, birçok kereler yeniden göreve çağrılacaktır.

Von der Goltz, görev yaptığı süreler içinde, Harbiye Mektebi'nde ve Kurmay Okulu'nda ders kitabı olarak okutulmak üzere, 4000 sayfadan fazla Türkçe broşür ve ders kitabı yayınlamıştır. Görevini, siyasi oyunları için çok iyi kullanan von der Goltz, Osmanlı ordusunun durumunu, hükümetteki siyasi gelişmeleri, açıktan açığa Alman Genelkurmayı'na ve Dışişleri Bakanlığı'na günü gününe rapor etmiştir¹⁹. Hazırladığı ve uygulanmasını isteyerek II. Abdülhamit'in önüne sunduğu her askeri reform paketinin ardından, Alman silah sanayiine çok yüklü siparişler aldırarak von der Goltz, bu konuda oldukça yetenekliydi. Von der Goltz sayesinde, 1890'lı yılların sonunda Alman fabrikatörleri, Osmanlı silah pazarını tamamen ellerine geçirmişlerdir.

3. c. Balkan Savaşları Sonrası Osmanlı Ordusunda Reorganizasyon Çalışmaları: Liman von Sanders Heyeti

1880'lerden itibaren Osmanlı ordusunda görev alan Alman askeri heyetlerinin reorganizasyon çalışmaları sonunda, teknolojik gelişme, yapılanma, modern askerlik eğitimi adına pek birşey kazanılmamıştı. 1912-1913 Balkan Savaşları'nda büyük bir yenilgiye uğraşan Osmanlı ordusunun hiç de iç açısı olmayan görüntüsü, reorganizasyon adına yapılan çalışmaların başarısızlığının en açık kanıtıdır. 19. Yüzyıldan itibaren hızla Almanlaşan Osmanlı ordusu, gerçekte Prusya askeri tekniğini tam anlamıyla benimseyip uygulamak yerine, sistemi yüzeyde taklit etmiş görünüyordu²⁰.

Osmanlı hükümeti, bütün bu gerçeklere ve acı Balkan Savaşı yenilgisine rağmen, Osmanlı ordusunun reorganizasyon çalışmalarını yürütecek yeni Alman askeri heyetlerinin Türkiye'ye gönderil-

18. Jehuda L. Wallach, a.g.e., s. 44; İlber Ortaylı, a.g.e., s. 79; Lothar Rathmann, a.g.e., s. 33.

19. Lothar Rathmann, a.g.e., s. 34; İlber Ortaylı, a.g.e., s. 78.

20. İlber Ortaylı, a.g.e., s. 73.

mesi için, 22 Mayıs 1913 tarihinde Alman hükümetine resmi başvuruda bulunmuştur²¹.

Türk hükümetinin 22 Mayıs 1913 tarihli resmi müracaatından sonra, Kayzer II. Wilhelm, Türkiye'ye gönderilecek askeri heyetin başkanlığına Kassel'deki 22. Tümen Komutanı Liman von Sanders'i seçti²².

Türkçe bilmeyen, Türkiye ve Türkler hakkında en ufak bir bilgiye dahi sahip olmayan, Alman ordusunun en kıdemli (çok sert ve otoriter oluşundan ötürü sevilmeyen) Tümen Komutanının, öyle hassas ve diplomatik bir görev için, Alman İmparatoru tarafından seçilmesi ilginçtir. Daha da ilginç olanı, Osmanlı İmparatorluğu'nun, kendi ülkesinde sevilmeyen, güvenilir ve başarılı bir komutan olarak görülmediği için, Kolordu Komutanlığı görevi dahi verilmeyen bir subayı, İstanbul'daki I. Kolordu Komutanlığı ve Askeri Şurâ Üyeliği görevine atamasıdır²³.

Osmanlı İmparatorluğu'nu çok zayıf ve yalnız bir döneminde yakalayan Almanya, 17 Ekim 1913 tarihinde imzalanan mukaveleden de anlaşılacağı gibi, çok geniş yetki ve sorumlulukları elde etmeyi başarmıştı. Mukaveleye göre; (i) General Liman von Sanders 5 yıl süreyle, Alman askeri heyet başkanı olarak ve Korgeneral rütbesiyle I. Kolordu Komutanlığı ve Askeri Şurâ Üyeliği görevine atanmıştı. (ii) Sanders Paşa, Osmanlı ordusundaki bütün yabancı askerlerin doğrudan doğruya amiridir ve 5 sene müddetle orduya gerekli olan tüm yabancı subayların celb, tayin ve azaltmak yetkisi yalnızca ona aittir. (iii) General Sanders'in makamı, protokolde Harbiye Nazırı'ndan sonra gelmektedir. Ancak Erkân-ı Harbiye-î Umumiye Reisi General Sanders'ten kıdemli ise, o doğrudan doğruya bu reisten sonra gelmektedir. (iv) General Sanders, Harbiye Nazırını haberdar etme koşuluyla tüm askeri kıtaları, istihkâmları, demiryollarını ve ulaşım araçlarını teftiş edebilir. (v) Liman von Sanders, Kolordu Komutanlığının tüm yetkilerine haizdir. (vi) Alman ordusu, Avrupa'da bir savaşa katılırsa Almanya Liman von Sanders ile yanındaki tüm subaylarının mukavelelerini feshettirebilir²⁴.

21. Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi, C. II, Ks. 3, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Baskı, 1983, s. 282.

22. A.g.e., s. 284; Liman von Sanders, Türkiye'de Beş Yıl, çev. M. Şevki Yazman, Burçak Yayınevi, İstanbul, 1968, s. 13.

23. Y. Hikmeta Bayur, a.g.e., s. 283; J. Wallach, a.g.e., s.121.

24. Y. Hikmet Bayur, a.g.e., s. 286-287.

Başlangıçta, 5 yıl süreyle görev yapmak üzere 42 kişiden oluşturulan Alman askeri heyetinin sayısı, zaman içinde giderek artmıştır. Bu sayı, I. Dünya Savaşı başlangıcında 71'e, 1914-1918 yılları arasında ise (subay, astsubay ve er toplamı olarak) 15.000'e ulaşacaktır. Savaş boyunca, 2 Alman zırhlısı Osmanlı donanmasına katılmış, ayrıca 100.000 vagon savaş malzemesi de, İstanbul'a gönderilmiştir. Parasal yardımlar ise, 3 Milyar Altın Mark'a ulaşmıştır²⁵.

General Liman von Sanders, anılarında her ne kadar görevlerinin kesin olarak askeri olduğunu iddia ediyorsa da, Almanya'nın İstanbul Başkonsolosu Wangenheim'in Alman Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği, görevin diplomatik yönleri ve önemini belirten telgraf, olaya İngiltere, Fransa ve Rusya'nın çok şiddetli tepkileri, görevin siyasi yönünün daha ağırlıklı olduğunu göstermektedir. nitekim, bir Alman generalinin, Osmanlı ordusunda I. Kolordu Komutanlığına, geniş yetkilerle atanmasının ne anlama geldiğini çok iyi bilen İngiltere, Fransa ve Rusya, olayı diplomatik bir kriz haline getirmişlerdi²⁶.

Sorunun, Avrupa diplomasisinin bir numaralı gündem maddesi haline gelmesi üzerine, Kayzer II. Wilhelm 4 Ocak 1914 tarihinde, Liman von Sanders'i Orgeneral'liğe yükseltmiş, bunun üzerine Osmanlı hükümeti de Mareşâl'liğe (Müşir) terfi ettirmiş ve kendisine Genel Müfettişlik görevi verilerek, sorun çözümlenmişti²⁷.

Alman askeri heyeti, 6 ay içerisinde, başkent ve çevresindeki birliklerde bir hayli etkili olmuş, genel olarak disiplin, teşkilat, teçhizat, atış ve eğitim konularında büyük ilerlemeler kaydedilmişti²⁸. Fakat, gerçek bu değildi. 1914 yılı temmuz sonlarında İstanbul'da, İtilâf Devletleri temsilcileri önünde, muazzam bir "Geçit Resmî" düzenlenmesine rağmen, bu göz boyamadan başka birşey değildi. Gerçekte, ülkenin eyaletlerindeki birliklerin durumu işler acısıydı. Ordu, özlük haklarını aylardır alamıyor, askerin iâşesi çok zor temin ediliyordu. Askerlerin üzerine giydirilecek üniforma ve ayakkabı dahi temin edilemiyordu. Araç-gereç, teçhizat, silah, cephane, lojistik ikmal maddeleri, disiplin, atış, talim, eğitim gibi konular iç-

25. Carl Mühlmann, *Das Deutsch-Türkische Waffenbündnis im Weltkriege*, Leipzig, Koehler Verlag, 1940, s. 3-9; Liman von Sanders, a.g.e., s. 13.

26. Y. Hikmet Bayur, a.g.e., s. 303; Liman von Sanders, a.g.e., s. 18.

27. Liman von Sanders, a.g.e., s. 19; Y. Hikmet Bayur, a.g.e., s. 303.

28. Hans Kannengieser, *Gallipoli, Bedeutung und Verlauf der Kampfe 1915*, Berlin, Schlieffen Verlag, 1927, s. 18; Y. Hikmet Bayur, a.g.e., s. 306.

ler acısıydı²⁹. Ordunun geneli, çok ilkel ve kötü şartlarda I. Dünya Savaşı eşiğine gelmişti.

SONUÇ

II. Mahmut döneminde, ordunun reorganizasyonu ana amacıyla Osmanlı ordusuna davet edilen ilk Alman askeri heyetini (Yüzbaşı Helmut von Moltke) bir tarafa bırakacak olursak, II. Abdülhamit döneminde davet edilen Alman askeri heyetlerinin, davet ediliş ve geliş sebeplerini, sadece askeri olduğunu söylemek zordur.

II. Abdülhamit, görünüşte Osmanlı ordusunun reorganizasyonunu ne pahasına olursa olsun istemiş, bu uğurda 1880'lerden itibaren ardı arkasına davet ettiği Alman askeri heyetlerine çok aşırı tavizler vermiştir. Ancak, bu heyetlerin hazırladıkları reform paketlerinin hiç biri yürürlüğe girmemiş, orduda teknolojik gelişme, idari yapılanma, modern askerlik eğitimi adına, belirgin hiç bir değişiklik olmamıştır. 1912-1913 Balkan Savaşları'nda büyük bir yenilgiye ve çöküntüye uğrayan Osmanlı ordusunun hiç de iç açıcı olmayan görüntüsü, reorganizasyon adına yapılan çalışmaların başarısızlığının en açık kanıtıdır. Üstelik, Osmanlı hükümetleri bütün bu gerçeklere ve acı Balkan Savaşları yenilgisine rağmen (Osmanlı ordusuna hiç bir şey kazandırmamalarına rağmen), 22 Mayıs 1913'te tekrar Almanya'ya askeri heyet göndermeleri için başvurmakta beis görmemiştir.

II. Abdülhamit'in, 1880 sonrası Osmanlı ordusuna aşırı tavizlerle Alman askeri heyetlerini davet etmesinin asıl sebebi; İmparatorluğun içine düştüğü siyasi yalnızlıktan kurtulabilmek için, Almanya ile iyi ilişkiler kurabilmek, onun siyasi ve askeri desteğini alabilmektir.

Alman askeri ve sivil uzmanlarına verilen aşırı tavizlerin ve ayrıcalıkların, Osmanlı sivil ve askeri kademelerinde yaratacağı huzursuzluk; gelecek askeri uzmanların, geleneğini, özelliklerini, dilini hiç bilmedikleri, öğrenmek için de hiç bir gayret sarfetmedikleri bu yabancı ordu içindeki emir-komuta yetki ve sorumlulukları, uyumları, etkileri, onlara karşı doğması muhtemel tepkilerin, yeterince düşünülmüş değerlendirildikleri şüphe götürmektedir. Nitekim Türk subay ve erleri, bu kendilerini beğenmiş, mağrur, kendilerini

29. Liman von Sanders, a.g.e., s. 23-24; J. Wallach, a.g.e., s. 120.

küçümseyen Alman subaylardan, hiç hoşlanmamaktaydılar. Türk subayları, Türk devletinin mali gücüne ve ordu gerçeklerine dayanmadan raporlar hazırlayan ve bunları uygulatmak isteyen Alman subayların emirlerini dinlemiyor ve onlara karşı cephe alıyorlardı.

Alman askeri heyetlerinin çalışmalarından, reorganizasyon adına Osmanlı ordusu ve devleti herhangi bir kazanç sağlayamamıştı. Fakat, bu ilişkiden Alman ekonomisi, silah sanayii ve Alman hükümeti çok kazançlı çıkmış, Osmanlı İmparatorluğu hızla Almanya'nın siyasi, askeri ve ekonomik nüfuzu altına girmişti.

